

Metamorphosis

„ - **Metamorfózis:** gör-lat 1. átalakulás **egyik formából a másikba**, átváltozás, alakváltoztatás 2. **állandó** átalakulás, közvetett **fejlődés**; a petéből kikelő egyednek egy v.több lárvaállapoton át történő fejlődése 3. növényi szerveknek vagy szervrészeknek a fejlődése során történő megváltozása, sajátos átalakulása, hogy **új működésre képesek legyenek** 4. geológiai kőzetátalakulás; a magmás és üledékes kőzetek **átkristályosodása** óriási nyomás vagy magas hőmérséklet hatására a földkéreg mélyebb rétegeiben 5. a görög római mitológiában szereplő **csodálatos átváltozás** (pl.: ember állattá vagy növénné válása) - „

(Magyar értelmező kéziszótár)

Megkérdeztem apukámat, milyen is az az esszé. Őt kérdeztem, nem csak hosszú élettapasztalata miatt, de hivatása okán is. Tudniillik ő, nemcsak hivatásában, hanem egész emberi valójában, az, ami: tanárember, tehát tudnia kell megfelelően válaszolni erre a kérdésekre. Szóval megkérdeztem, és azt mondta, az esszébe az ember azt írja bele, ami „motoszkál” benne. Merthogy amit tud, abból tanulmányt ír. Hát jó, gondoltam. Most már akkor értem.

Valaki fellép a színpadra, és más emberré válik, más lényé. Mi történik vele? Átváltozik. Miért változik át? Miért játszik az ember? Milyen elemi lelki és szellemi szükségletek, milyen késztetések működnek benne? Exhibicionizmus? Önkifejezési vágy? Milyen célt kíván elérni? Az ember ilyen irányú vágyait valószínűleg igen sok tényező együttesen adja. Ezen kérdésekre kívánunk néhány lehetséges választ felvetni jelen értekezésünkben.

Önmegismerés. Mozgathatja az önmegismerés vágya, hogy személyiségnek egyébként önmaga és környezete számára is rejtett tájait feltárja, megismerje. Mivel az önmegismerés legjobb módja mások megismerése, mikor megpróbál azonosulni a játszott szereppel, valahol rálel benne saját magára, olyan oldalait látja meg benne, amelyekkel egyébként nem feltétlenül szembesülne. Ezeket kell a felszínre hoznia, kinagyítania, hagynia életre kelni a színpadon, hogy teljes életnagyságba kiemelve lássa saját lényének azon kis darabjait, amelyek a hétköznapi élet során nem kapnak elég teret a kibontakozásra, de ugyanúgy ott vannak, és a többi hasonló kis résszel együtt alkotják őt magát.

A művészet, mint önkifejezési eszköz. Mindenki megvan az a bizonyos önkifejezési vágy, hogy magát, mint mindenkitől eltérő lényt, individumot másoknak megmutassa, a világ elé tárja, megpróbálja kifejezni azt a belső lényegét, ami őt azzá teszi, aki. Az életben sokféle mód nyílik erre, de legmagasabb fokon a művészet eszközeivel lehet elérni. Ez a legkorlátlanabb és a környezet számára leginkább tolerált formája az egyéni extremitás, abnormalitás kifejezésének. A színház, mint művészeti ág, tökéletes eszköztárat ad az ember kezébe ahhoz, hogy gondolatait, világlátását, és máshogy meg nem jeleníthető jellemvonásait a világ elé tárja. A magát színésznek valló ember az általa megformált szerepben számtalan apróbb vagy jelentősebb, személyiségéből, lelki vonásaiból, véleményéből fakadó mozzanattal színezheti ki karakterét, fokozhatja, vagy éppen csökkentheti a jelentőségét bizonyos tulajdonságoknak, és saját egyéniségéből, külsejéből fakadóan is kihangsúlyozhat, vagy éppen elnyomhat jellemvonásokat.

Tanítás. Valamiféle mondanivalója kell, hogy legyen. Hogy olyat akarjon mondani az embereknek (lehetőleg minél többnek), amit csak ő tud! Azt a tudást, amellyel csak ő rendelkezik, megosztani másokkal. Ebből a szempontból a tanár és a színész rokon mesterség. Előadóművészet. Egy jó tanár épp úgy szívét-lelkét beleadja egy előadásba a katedrán, mint egy jó színész a színpadon. Mindketten azért adják szívüket-lelküket, mert tanítani akarnak. Továbbadni tudást, szemléletet. Megjavítani az emberiséget, vagy ha azt nem is, legalább az éppen ott tartózkodó részét. (Az, hogy ez még soha senkinek nem sikerült, nem az ő hibájuk. Ezt is tanítják, de úgy tűnik, nem mindenki hitte el.) Adni akarás nélkül a művészet hitelét veszti, a színház nem működhet: elhalványodik és kimúl.

Maszkok. Valaki más, valami más bőrébe kell bújni ahhoz, hogy saját magunkat ki tudjuk fejezni? Nincs itt egy kis ellentmondás? Lehet, hogy azok a valaki mások vagyunk *valójában*? Nem is a színpadon magunkra öltött arc a maszk, hanem az, amit a hétköznapi életben viselünk, és valódi énjünket csak a színpadon találjuk meg? A színész feltesz egy maszkot azért, hogy kifejezze önmagát. Vagy lehet, hogy nem feltesz, hanem épp *levesz* egyet? De hogyan felelhetne meg teljesen egy színész az általa játszott sokféle karakternek? Nem, a színpadon felöltött számtalan szerep is csak egy-egy újabb olyan maszk, mint amit a köznapi életben viselünk. Elvégre miért tartozna más-más kategóriába két maszk, csak azért mert más-más alkalmakkor öltjük magunkra őket? Miért különbözne az egyik szerep a másiktól? Mindkettő csak szerep, és semmi több... Mégis, valamiben másnak kell lennie, különben nem hordozna ekkora potenciált magában egy-egy szerep a színpadon, és nem jelente ekkora kihívást megformálása. Amikor valaki felépít egy szerepet, saját valóságos, megélt tapasztalataiból, érzelmeiből, szerepeiből, építkezik. Mi másból tudna? Eszerint

építőanyagában, természetében nem különbözik a színpadon látott karakter álarca attól, amivel a hétköznapi élet során találkozhatunk. Csak épp sűrűbb, elvontabb, és ami a legfontosabb: tudatosan és önként megformált. Az életben nem tudatosan, de mindenki játssza saját szerepeit, amelyeket a társadalomban elfoglalt helyei reá kényszerítenek, melyeket a családi szocializáció során magára ölt, vagy amit megkíván a vallása, párja, főnöke... A színpadon játszott szerep azonban önként vállalt, nincs valódi társadalmi kényszer, amely nyomást gyakorolna, és kieroszakolna egy adott magatartásformát. Szabadabb. Ezen túl a színpadon játszott szerep tudatos, éppen ezért jobban megmunkált. A pszichológiában ki is használják ezt a jelenséget: valamilyen, az egyén által játszott szerepet minél jobban tudatosít, annál jobban tudja kezelni a vele kapcsolatban felmerülő problémákat, annál tökéletesebben tudja „játszani” szerepét.

A felöltött szerep álarca azonban nem csak kifejezi azt, aki mögötte van, de el is rejti! Nem kell attól félnie, hogy teljesen kiszolgáltatja magát, hiszen a színpad megóvjá. A színdarab csak fikció, csak „játék”, nem „igazi”. A szerep addig tart, - jó esetben - amíg a színdarab. Amit itt alakít az ember, az természetesen nem ő maga. Mindenki tudja, mindenki sejti, hogy köze van hozzá, de nem lehet tudni, pontosan mennyit is merített a színész saját személyiségéből a szerep megformálásához. Mint amikor egy történet cselekménye gyanúsán hasonlít írójának életére, de nem lehet könnyen eldönteni, mennyi az, ami tényleg megesett, és mennyi képzeletének műve. Egy színész személyiségére is csak nagy vonalakban tudunk pusztán alakításai alapján következtetni.

Miért nem képes bárki színésszé válni? A vágy az önmegismerésre és önkifejezésre valamilyen mértékben minden emberben megvan, de nem mindenkiben azonos mértékben. Az emberek többsége egész életében keresi önmagát, szeretné megtudni, ki is ő valójában, hol a helye az életben. Folyamatosan kutatja azt a szerepet, amely a lehető legjobban megfelel ennek a saját magáról kialakított, folyton változó képnek, azt, amelyben leginkább/legjobban magára talál, legboldogabbnak, legkiegyensúlyozottabbnak érzi magát. Azok az emberek azonban, akik a színészetet végül hivatásul választják, valószínűleg sokkal intenzívebben keresnek. Olyan emberek, akik kigyensúlyozatlanok, állandóan mérlegre teszik magukat saját magukkal szemben. Nem elégednek meg a kapott „eredménnyel”, mivel nincs meg a megfelelő önbecsülésük hozzá, állandóan újabb és újabb szellemi, lelki kihívások elé állítják saját magukat.

A színészet tehát, mint művészet, tökéletes eszközt kínál arra, hogy az önmagát megismerni, kifejezni vágyó ember célt érjen. Ahhoz azonban, hogy a művészet eszközeivel

valaki élni tudjon, ahhoz tudni kell bánni velük, azaz egy adott mesterségbeli tudás, az adott művészet eszközeinek elsajátítása szükséges. A színészmesterséget mindenki képes elsajátítani bizonyos fokon, ahogy a mindennapi élet során el is sajátítja, sőt, megkockáztatható annak kimondása, hogy a tökéletesedésnek senki számára nincsenek határai az egyén szintjén. Akkor vajon miből fakadnak a különbségek, miért nem jut el végül mindenki ugyanarra a szintre? Legkézenfekvőbb talán a tehetség és annak megléte vagy hiánya. Egy veleszületett, önmagától értetődő, evidens vágy, ami nyughatatlanul dolgozik, hogy majdan azzá válhasson, amivé válnia kell: értékelhető, élvezhető színészetté. Másodszor, mert szükségszerűen nincs meg mindenkiben ugyanakkora mértékben, a készítés arra, hogy magát fejlessze ezen a téren. Ha valakiben vannak ilyen típusú készítetések, az munkát, energiát, időt fektet abba, hogy fejlődjenek képességei, ez által célt is fog érni. Ellenkező esetben nem várható eredmény.

Nem kevesebb, mint két és fél ezer évre tekint vissza a színészet, kiindulva a dionüszosz-kultusz mágikus örömnépeiből, túlélve háborúkat, évszázadokat, kisebb és nagyobb gondolkodókat, átívelve korokat és kultúrákat, hogy végül szakadatlanul beteljesíthesse mindenkori küldetését: tükröt tartson elénk, arcul csapjon, emlékeztessen, szórakoztasson, hitet adjon, hű társként kísérje és támogassa az embert évezredek útjain. Mindig voltak és lesznek olyanok, akik egyéniségükből fakadó energiáikat arra fordítják, hogy egyik személyiségből a másikba alakulva, jellemeket, jelmezeket, álarcokat magukra öltve működtessék a színházat. Játszanak szerepeket, ideákat, történeteket, hitvallást, bármit, ami fontos. Mert ezért élnek, ez éltei őket, legalábbis mi, *nem színészek*, ilyennek látjuk őket, ilyennek hisszük őket. Bár, Shakespeare szavaival élve: „Színház az egész világ, és színész benne minden férfi és nő. Fellép és lelép: s mindenkit sok szerep vár életében...”